

HIMER ATTILA

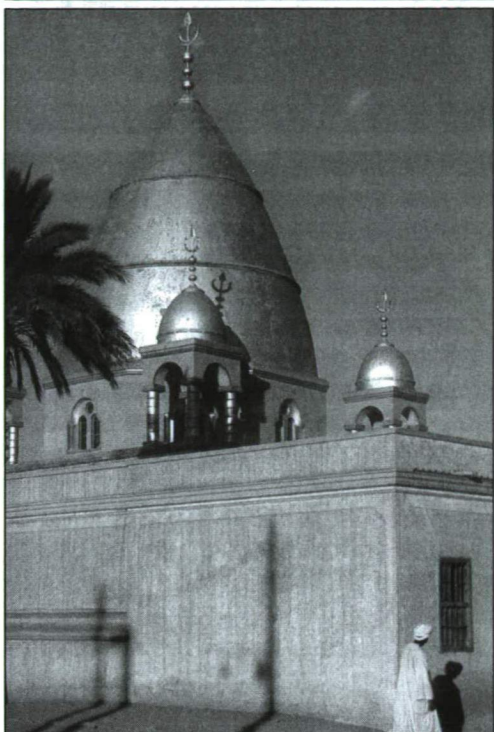
A Máhdi országából¹

Manapság is megbizonyosodhatunk róla, milyen hatalmas erőt képes mozgósítani a vallás. Nem túl nehéz a vakon hívőket az állítólagos isteni megnyilatkozás a próféta, máhdi mögé állítani. Ez történt az 1800-as évek végén, nagyjából a mai Szudán területén, amely ekkor az egyiptomi-brit gyarmatbirodalom része volt. Az egyiptomi-brit hadsereg 1821-től kezdte meg bevonulását, és 1873-ra Darfúr tartományt is megszerezte. A cél egy egységes nílusi állam létrehozása volt. Ez a terület ebben az időben nagyon széttagolt, kisebb-nagyobb törzsek lakták, amelyek felett az aktuális katonai nagyhatalom állt. A kormány Gordon pasát² nevezte ki a terület kormányzójává Izmail Ajub helyett 1877-ben. Szolimán voled el Ziber pasa is igényt tartott a kormányzói címre, mivel apja az egyik tartomány ura volt. Ziber apja ekkor Kairóban „vendégeskedett” a kormány egyik palotájában. Az ifjú Ziber Schakkából Darába indult 4000 bazinggal (puskával banni tudó néger rabszolga, vezetőik a rabszolgavadászok), hogy érvényesítse jogát. Gordon tanácskozott a vezetőikkel és Ziberrel, majd megígérte, hogy igazságot tesz. Az ifjú pasa azonban nem bízott meg Gordonban, mindenáron támadni akart. A megoldást Ziber két vezérének megvesztegetése jelentette, akik feloszlatták csapataikat és hazavonultak. Gordon így komoly eséllyel ült a tárgyalóasztalhoz és elérte Ziber Schakkába vonulását, míg maga Fascherbe távozott tárgyalni. 1877 szeptemberében hosszas tárgyalások után Gordon Schakkába utazott, és ott nevezte ki Zibert Bahr el Ghazal kormányzójává.

Katonai szempontból ez a legjobb terület, mivel harcias törzsek lakták, akik szívesen vállaltak zsoldosi feladatokat. A tarto-

mány kormányzói feladatát a köztes időben Idrisz voled Dabter látta el. A helyi előkelők elhitették Dabterrel, hogy a Schakkából feljűk tartó Ziber el akarja fogatni, ezért Khartumba menekült. Vádolja Zibert, hogy a kormányzóságát saját tulajdonként akarja használni, és minden kedvezményt saját törzsének a djaliinokna juttat. Dabter befolyásos rokonai révén kitette ellenfelét a kormányzóságból, és maga ült székébe. Ziber dinasztikus jogokat fogalmazott meg a tartományra, mivel apja hódoltatta meg. Dabter választást ajánlott fel vagy meghódol, vagy lázadónak tekinti. A kormányzó a danaglak törzsének tagja volt, akik a djaliinoknak ősi ellenségei. Ezen kívül Dabter táborát növelték még a kisebb törzsek és a kereskedők is, akiknek szintén engedményeket tett. Ziber természetesen a harcot választotta és sereget gyűjtött. Dabter is elindult toborzókörútra, és testvérét Gandában hagyta helyőrségül. 1878 elején Ziber seregei elpusztítják a Gandában hagyott helyőrséget, és a várost felgyújtják. Dabter Khartumba menekült.

A kormány Romolo Gessit küldte Ziber ellen 7000 emberrel, 2 ágyúval és több golyós röppentyűvel, aki Ganda megerősítéséhez lát. 1878. december 25. és 1879 márciusa között 4 rohamot álltak ki a védők, majd márciusban ellentámadásba lendültek. Az eredmény Dem Ziber erődjének elfoglalása lett, amelynek hatására Ziber nyugatra menekült és magával vitte a legkönnyebben mozgatható értékeket a rabszolgákat. A köztes területen élő törzsek fegyvereket csempésznek rabszolgákért. Ziber pénze kimerülően van, bazingjai és családja is hátat fordítanak neki. Gessi ekkor békeajánlatot tesz neki, amelyet elfogad, de néhány vezére elmenekül, mert nem bíznak Gessiben. Az

MUHAMMED AHMED KHARTÚMI SÍREMLÉKE

udvar ismételten keresztbe tesz Zibernek, azzal vádolják, hogy az elmenekült vezérekkel még mindig kapcsolatot tart. Ziber és vezértársai előbb börtönbe kerülnek majd 1879. július 15-én kivégzik őket. Ebben a zavart politikai helyzetben egy új hatalom tűnt fel a horizonton, aki harcot hirdetett Gordon rabszolgakereskedést gátló törekvései ellen. Gordon túlbuzgónak tűnt a kis helyi törzsek vezetőinek a szemében, amelynek eredménye egy hatalmas méretű lázadás lett a Máhdi vezetésével.

A háborúban álló országban erős politikai hatalmat nem lehetett létrehozni, egyedül a vallás foghatta össze az embereket. A Máhdi tulajdonképpen a messiás megfelelője. Jelentése „aki a világot igazsággal tölti el, miután igazságtalansággal volt tele”. Az iszlám többször is mozgalmak élesztésére használta fel a Mahdi eszmét. Eredeti neve Mu-

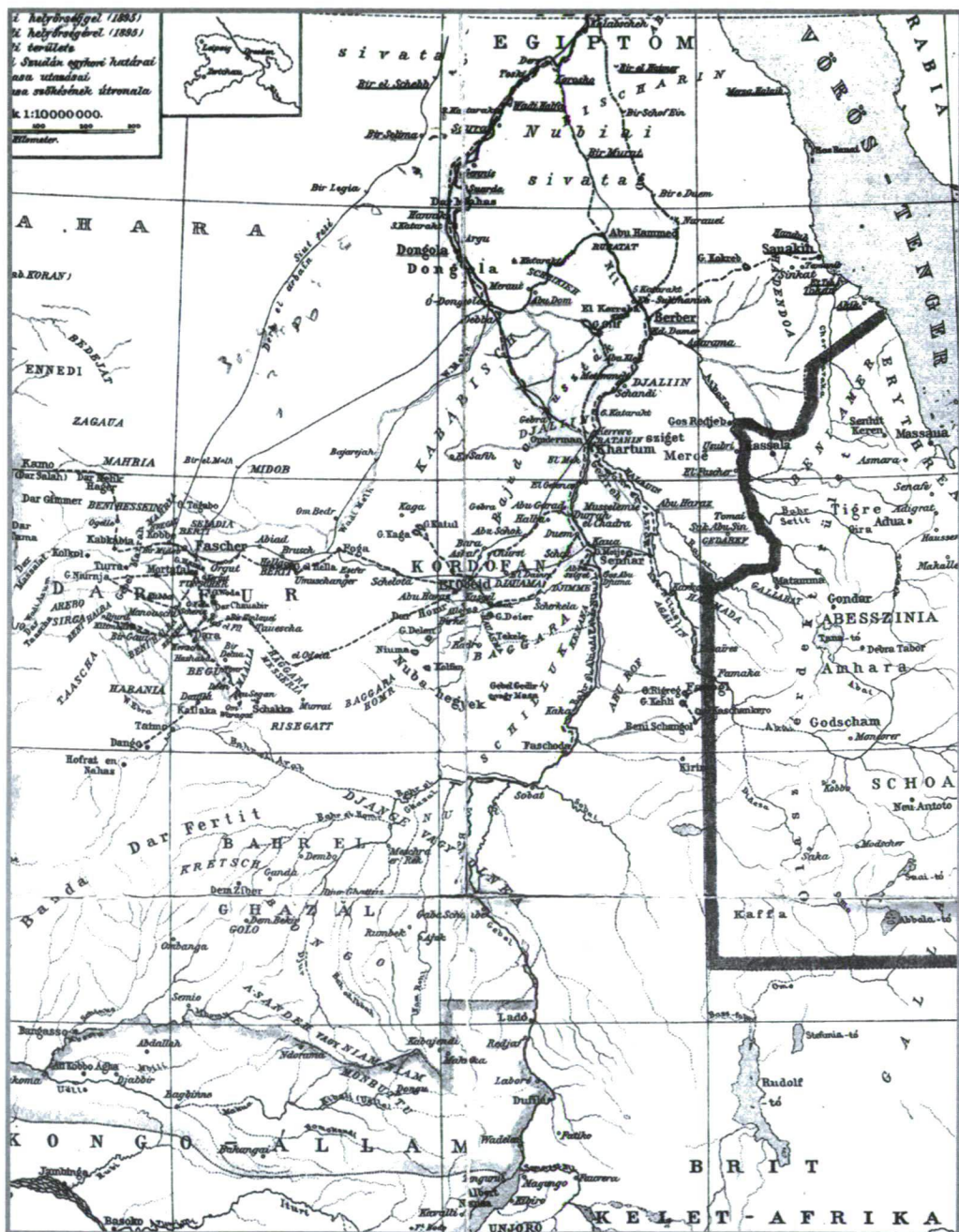
hammad Ahmad ibn Szajjid Abdállah (1844. augusztus 12., 1885. június 22., Omderman). Apja dongolai hajóács, röviddel fia születése után Khartum közelében indul családjával, és útközben meghal. Ebben az új közegben Abdalláh beleveti magát a vallásos irodalom tanulmányozásába. Iszlám törvénytudó lett, majd a misztikus szúti hagyomány felé fordult. Más forrás szerint apja fakír volt és Abdalláh Kairóban járt iskolába, ahol adókezelő lett. Hivatalát elhagyta elefántcsonttal és rabszolgával üzérkedett, majd egy kisebb rabszolgakereskedőcsoport feje lett. Ami biztos, hogy a belépett a szummánijja rendbe Mohamed sah alá. Itt sem húzta túl sokáig, mert összetűzésbe keveredett mesterével, amikor megróttá sahját világiasságáért (a sah fiainak körülméletlési ünnepén a tiltott, bűnös játékokat játszó bűnbocsánatot nyerne), eredményeképpen a mester megvált tőle. Abdállah kétszer is megjelent mesterénél, hogy bűnbocsánatot nyerjen, mindhiába. Guresi sejkhez kéri felvételt, aki örömmel fogadja, mivel úgy látta, hogy jó, ha a vallásban tilosat cselekvő ellen lázad az alattvaló. Mohamed sah is belátta a dolgokat és ő ment el Abdálláhhhoz, hogy térjen vissza. Azzal, hogy visszautasította régi mesterének kérését nevét széleskörben ismertté tette, és egyre többen tartották szent embernek.

Guresi nemsokára meghalt és Abdállah vette át a terika (hitközség) vezetését. Ekkor kéri a terikába való felvételt Abdullah ibn Mohammed, akinek egyik fia később komoly szerepet fog betölteni. Abdállah kezdetben térítő dervisként jár körbe és az elégedetlenkedő népet a britek ellen lázítja. Az elégedetlenségek okai: rabszolgakereskedelem korlátozása, magas adók, amelyet hivatalnokok és katonák szednek be komoly ellenőrzés nélkül, ha bennszülötteket jelölnek ki erre a posztra azok csak a gazdagodást látják benne. A bujtogatóról Mohamed sah értesíti a kormányt, amely követeli Abdalláh Khartumba vonulását, hogy ott tisztázza magát.

A felszólításra ez a válasz született „Isten és a próféta kegyelméből az ország ura én vagyok, Khartumba sohasem fogok menni, hogy ott védekezzem”.³ Kijelentése 1881 márciusában hangzott el, ezt követte június 29-én a régi muszlin hagyomány szerint az el-Máhdí cím felvétele.

A kormány egy kisebb csapatot küldött ki a Máhdí elfogatására. Az egyik éjszaka a kormánycsapatok hevenyészetten fölállított táborára törtek a nyársakkal és botokkal fölfegyverzett vallási fanatikuskok és minden katonával végeztek.

Ezután már semmi esély nem volt a kor-

A MÁHDÍ ORSZÁGA. KORDOFAN ÉS DARFUR TARTOMÁNYOK

mánnal való kiegyezésre, ezért a szent ember menekülésre fogta a dolgot. Ekkor már elég nagy tömegbázissal rendelkezett, persze ezek családok voltak, akik vele vándoroltak, nem rendes katonaság. Többségük ebben látta a kiutat nyomorúságos helyzetére. A Máhdi El-Obeid felé vette az irányt, de mivel a helyi vezető felkelt ellene, Gebel-Gedírbe vonul. Faschoda helytartója ugyan csapataival rátámadt a táborra, de az ütközetben ő maga is elesett. Az események hatására a kormány komoly csapatok kiküldését határozta el Juszuf el Sellali pasa vezetésével, aki tapasztalatait a Ziber elleni harcokban szerezte. A faschodai sikerek hatására Bahr el Ghazal harcedzett törzsei a Máhdi mögé álltak a gazdag zsákmány reményében. A Máhdinak sokan hoztak ajándékokat a vándorlás során, amelyet ő mindig szétszózott, ötödét viszont megtartotta. Az újabb sereg hírére a Máhdi röplapokat készíttetett, és dzsihádot hirdetett. Az oldalán harcolókat anszároknak (hitvédőknek) nevezte, és aki meghal a szent ügyért, az örökre a mennyei örömeiket fogja élvezni.

1882 márciusában 4000 fős sereg indult el Khartumból, amelyhez El-Obeidben még 2000 fő reguláris katonaság csatlakozott. A muszlin katonáknak nem tetszett, hogy egy szent ember ellen kell harcolniuk. A sereg május közepén Faschodába érkezett. Az erődítési munkák kezdetekor az egyik reggel a Máhdi félmeztelen, beteg, éhező katonái kezdetleges fegyvereikkel lemészárolják az összes kormánykatonát. A Máhdi ekkor fölveszi a Máhdi el Moneszter Istentől a földre küldött mester címet. A hatalmas vérvesztéssel járó győzelem meghatározó volt, mert korszerű fegyvereket, lőszert, pénzt és lovakat is tudtak szerezni. A diadal hatására az El-Obeidtól délre levő területen a Máhdi lett az úr. A kormánycsapatok Kasgelnél ugyan megpróbálták gátat szabni a terjeszkedésnek, de sikertelen volt a próbálkozásuk, amely Birket 3000 fős katonaságának veszét okoz-

KARD A PUSKA ELLEN: HARC AZ ANGOLOK ÉS A MAHDISTÁK KÖZÖTT

ta. Duem katonai állomáson ugyan sikerült megfogni a támadók első hullámát, de ezért 2000 arab szövetséges harcos áldozta fel életét. A déli területek reguláris katonaságának háromnegyede elveszett, a távíróvonalakat tönkretették, és Darfúr tartományba bujtogatókat küldtek ki. Ezután a Máhdi kettéosztatta a hadseregét, amely Darfúr és Kordofán felé fordul.

Kordofán szempontjából stratégiaiilag fontos El-Obeid vezetője Mohamed Szeid pasa, a megadásra felszólító okmányt hozó követeket kivégeztette 1882. szeptember 5-én. A megijedt lakosság nagy százaléka még aznap éjszaka kiszökött a Máhdihoz. Szeptember 8-án támadást intéztek a város ellen, de sikertelenül. Az itt ragadt kormánycsapatok Barából vártak segítséget, ami rövidesen el-esik, ezzel megszűnt az összeköttetés Khartummal, a körülxárás szinte teljessé vált. 1883. januárjában a kezdeti 2000 főből 200 védte a várost. a nyomor és az éhezés olyan szintre jutott el, hogy az emberek döggelüket

ettek. A vezető a fegyverraktár felrobbantása mellett döntött, de végül is nem került rá sor, 1883. január 18-án a város megadta magát. A túlélőket a Máhdi nem bántotta, házat adott nekik a városban. Ez után röpiratban tudatta a néppel, hogy nem a világi hatalomra vágyik, hanem az egy igaz hitért küzd, és erre az összes muszlint felszólítja.

Darfúr tartományban Slatin Rudolf pasa sereget gyűjtött a Maddibo sejk által vezetett csapatok ellen. Csapatok ellen. Csapatok a következőképpen alakultak: 550 korszerű Remington puskával felszerelt katona, 1300 bazing, 100 fő rendes lovasság, 1 elöltöltő ágyú 13 tüzérrel, 6000 lándzsás törzsi harcos. Darában hagyott egy gyenge helyőrséget (400 gyalogos, 7 ágyú tüzérekkel, 30 ló, 250 bazing), és Schakka felé vonult. 1882. október végén Om-Waragat-nál Maddibo csapatai éjszaka támadnak, amely katasztrofális hatással volt a kormánycsapatokra. 950 fő gyalogság, 30 lovas, 1 tüzér maradt. Meg kell jegyezni, hogy a Máhdi seregeinek mindig nagyobb veszteségei voltak. A vereség miatt Saltin visszavonulót rendel el, és a napi kétszer háromszori támadások hatására 900 emberével Darába érkezik, ahol El-Obeid elestéről is értesül. Erre a hírré seregének maradványában lázadás lesz úrrá és az arab törzsek harcosai is szeretnének a Máhdihoz menni. Mindezen tények tudatában Slatin Fascherbe összpontosította fő erőit. Eközben a kormány Kordofan tartomány visszafoglalására gyűjt sereget Khartumban. Slatin csapataival Darfúr és Kordofan közötti ütközőzónában nyugtalanítja az arab törzseket, és jelentős vezérekkel végez. A kereskedőket kémként használja fel, köztük Zogal bejt a Máhdi unokaöccsét. Mohammed Szeid titkon levelet küldött Khartumba amelyben közölte a megadás okát és azt, hogy készen állnak szabadságuk esetén harcolni a Máhdi ellen. A követ azonban beépített ember volt, és Szeidet vezértársaival kivégzik El-Obeid piacterén. A fokozatos térryerések következmé-

nyeként már csak Darfúr és az északi területek voltak a kormány kezén.

Ekkorra a hatalom megrontotta a Máhdit, igaz a tömeg előtt még mindig szerényen öltözködött, de falta nőket és imádta a rabszolgákat is. A népe felé más képet mutatott:

„Magas termetű, széles vállú, világosbarna bőrszínű, hatalmas testalkatú ember volt; nagy feje még az ő testarányaihoz képest is túl nagynek látszott. Szeme sötétén fénylett; arcát sötét szakáll övezte, orra és szája finom metszésű volt, mindkét arcára pedig három-három bevágás volt tetoválva. Örökösen mosolygott, miközben fehér fogazatát mutogatta. A felső metszőfogak elől kissé elállottak egymástól, mely „felegá”-nak nevezett tulajdonságot Szudánban a szépség különös jelének tartják, boldognak tartván azt, aki vele dicsekedhetik. Innét származik az „abu felega” becéző név, s különösen az aszszonyok hívták e néven a máhdit. Ruházata kicsit rövid, sokszorosan megfoldozott guip-pából állott, amely azonban szép tisztára volt mosva és mindennemű illatot anyaggal, szantálolajjal, pézsmával, rózsaoajjal stb. áthatva; hívei a máhdi szagának (rihet el máhdi) mondtak, és melyet a mennyországban szerteáradó illatokkal hasonlítottak össze.”⁴

Az állampénztár irányítását egy hivatalnokára bízta, amelynek gyarapítását az ajánlékok ötödéből és a főbenjáró bűnök (ital, szerencsejáték, dohányzás) miatt elkobzottak vagyonából oldották meg. A bíraskodási feladatokat kádik töltötték be, kivéve a Máhdi elárulásánál, mert ilyen esetekben személyesen intézkedett. A vallás egyedüli alapjának a Koránt tekintette, mindenféle vallási-teológiai művet elégettetett. A tömeg fel-tüzelésére naponta többször ő maga tartott imát.

A hadszíntéren számottevő változás érelődött, a kormányerők El-Obeidtől keletre kisebb sikereket értek el. Zogal-bej megérkezésének hírére Darfúr meghódolásának

híre kezdett elterjedni. 1883 áprilisától Khartumban Hicks pasa jelentékeny sereget toboroz össze Kordofán visszavételére, de erőit lekötik az Oszmán Digma által fellázított Vörös-tenger melletti arab törzsek támadásai. Szeptember végére Hicks már egy 10 000 fős kontingens felett rendelkezik, amellyel Kordofán felé indul. Az anszarak már nem voltak azok, akik régen. Megtanultak bánni a fegyverekkel, soraikat erősítették a Vörös-tenger melletti arabok, átpártolt reguláris katonaság, bazingok és arab struccvadászok. Ezzel szemben Hicks pasa serege demoralizált volt, előfordultak szökések is, a katonák pedig még egy 6000 fős erősítést is vártak, amely sohasem érkezett meg.

A Máhdi személyesen vonult ki november 1-én Hicks serege ellen, és november 3-án El-Obeidről 60 km-re csatateret keresett. Hicks serege november 4-én érkezett meg, és táborbontás közben támadás érte őket. A hatalmas vérengzésben 2-300 fő kivételével minden kormánykatonára elesett, köztük a vezér is. Zsákmányként ágyúkat, golyószórókat, puskákat és készpénzt vittek magukkal. Meg kell jegyezni, hogy a látványos katonai sikerek okai nemcsak a váratlan támadásban voltak. Hatalmas szerepe volt az önfeláldozó rohamoknak és a nagyon jó hadvezéreknek.

Zogal bej a Máhdi oldalára állt és Maddibo vezetésével a Darfúr és Kordofán közti területen egyesítette a törzseket, és Dara ellen vonult. Az itt tartózkodó Slatin pasa kishatárú katonájával és gyenge felszereltséggel nézett szembe a harcedzett arab törzsekkel. Maddibo felajánlotta az emberek életének megőrzését a városért cserébe. Ekkortájt ért Hicks serege El-Obeid közelébe, a halálhíre pedig néhány nap múlva Darába, amelyet december 20-án erősítettek meg. December elején Zogal bej meghódította Umu-sánger erődjét. Slatin december 23-án tárgyalta a Máhdi követével, feltételeit elfogadta, és átadta a várost, ő maga pedig a Máhdi vendégszeretetét élvezte. 1884. január 15-én

Fascher elesett, és vele együtt egész Darfúr tartomány.

A kormányerők Gordon pasa bevetését határozták el, és ennek hatására 1884. február 18-án meg is érkezett Berberbe, majd személye kíséretével Khartumba vonult, és levelet írt a Máhdinak. A békekötés értelmében a kormány elismerte a Máhdi Kordofán szultánjának, nem korlátozta a rabszolga-kereskedelmet, szabadon bocsátotta a foglyokat és ajándékot is küldött. A Máhdi válaszképpen felszólította Gordont, hogy mentse az életét. Ekkor a Máhdi Abdullah ibn Mohamed fiát Abdullahit teljhatalommal ruházza fel, vagyis utódjává teszi (eddig egyik hadtestjét vezette, majd a testőrség főnöke lett). A kormány számottevő haderőt nem küldött Gordonnal pusztán a személyes befolyásától várta a dolgok rendbejöttét. Ekkor már kisebb csapatok támadták Khartumot, de ezek visszaveréséhez elegendőnek bizonyult a városban levő sereg, és északon Dongola tartomány még Kitchener pasa fennhatósága alatt volt.

1884. augusztus 22-én a Máhdi seregei élén elindult Khartum meghódítására, és 25-én követet küldött, hogy a város megadásáról tárgyaljanak. Október 15-ig tárgyaltak egymással, míg végre a város ostromához fogtak. A felkelők először Omderman erődjét akarták megszerezni. 1885. január 15-én az erődöt feladni kényszerültek. Mindeközben Gordon megpróbált a kormánytól segítséget kérni, de a követeket sorban elkapták. Egyetlen lehetséges megoldásnak az mutatkozott, ha élő állatok bőre alá varrják be az üzeneteket. Január 25-ről 26-ra virradó éjjel Máhdi szózatot idézett katonáihoz, de megtiltotta, hogy kiabáljanak támadás közben. Ez lett a védők veszte. Az első felmentő sereget hozó gőzösök január 28-án jelentek meg a Níluson, de kénytelenek voltak visszafordulni. A városban rekedt összes európaikat megölték, a lakosságot rabszolgának adták el. Magát Gordont még az éjszakai támadás-

kor a Máhdi kifejezett parancsa ellenére megölték. Omdermanban közben himlő ütötte fel a fejét, és június 22-én végzett magával a Máhdival is. Sírját Omdermanban ásták meg egy egykupolás épületet (kubba) építettek fölé.

A fontosabb vezérek közül mindegyik megpróbált egyre nagyobb befolyásra szert tenni, az eddig felépített birodalmat a széttagozódás veszélyeztette. A vezérek végül is Abdullahi mellett döntöttek, mert tudták, ha egymás ellen fordulnak a külső ellenség végez velük. Az újdonsült hatalmát ki is használta rögtön régi ellenfeleivel végez, pl. Maddibo sejjkel. A kalifának kinevezett Abdullahi megtartotta az elődje által lefektetett szabályokat tilos volt szeszt inni, dohányozni, szitkozódni, lopni, halottat elsíratni, táncolni és játszani (tiltott játékokat). Mindig súlyos büntetéseket vetettek ki lopáskor a jobb kezét és bal lábát vágták le. A Máhdi sohasem vett fel semmilyen világi uralkodói címet, míg a kalifa szultánként uralkodott (400 fős hárem és 4 feleség). Mindemellett a kalifa nem volt mélyen vallásos, alig tudott néhány verset idézni a Koránból, és népének egyszer sem vezetett imát, csak pár szavas szónoklatokat tartott. Van egy olyan feltételezés is, hogy sem, írni sem olvasni nem tudott. Abdullahi személyével is megosztotta hadseregét, mivel egy nyugati arab törzs leszármazottja volt, akit a keletiek nem néztek jó szemmel.

Sennar és Kassala erődjei még mindig brit kézen voltak, ezek János abesszín királytól, az olasz gyarmattól kérték és kaptak segítséget. Dongola és Kassala is megadta magát, Sennar augusztus közepén elesett. Az Abesszínia ellen kiküldött Oszmán Digma elveszítette csatáját, amelynek a következménye az lett, hogy az abesszínok Gallabatot elfoglalták. El-Obeidben egy Besír nevű átállt altiszt vezetésével lázadás tört ki a kalifa ellen. A felkelők elfoglalták a fegyverraktárt és tönkretették a fegyvereket, majd kitértek,

de a kegyetlen hajtvadászat végzett velük. Ez a kis közbiztonsági megmutatta, hogy nincs minden rendben, a Máhdi iránt tanúsított feltétlen engedelmesség nem vonatkozik az utódjára is. A kalifának ekkor négy tehetséges hadvezére volt: Abd el Rahman voled Negumi, Hagi Mohamed Abu Gerber, Oszman Digma és Abu Anga. Az abesszín kudarcot leszámítva a kalifa uralja egész Szudánt a déli határ Redjaf városa volt.

Bevételei megváltoztak a Máhdi korához képest. Kétfajta adót szedett: fejadót (*fitra*), amelyet gabonában vagy pénzben szedtek – még az újszülöttekért is – és vagyonadó (*zeka*) marhában, gabonában vagy készpénzben. Fizetésért dolgozó hivatalnokokat alkalmazott, amelyek a pénzügyeket irányították. Öt pénzügyi osztályt állított fel: az általános pénzügyi pénztárát, a testőrség pénztárát, a hadianyagok pénztárát, magánpénztárát, vásári és csendőrségi pénztárát. Már saját pénzt veretett, az igazságszolgáltatást két főkádi és hat kádi végezte, panaszra a helyi előkelőkhöz lehetett fordulni. Naponta ötször rendelt el imát, olvastatta a Koránt, de magyarázatát megtiltotta. Vallási iskolákat alapított, amelyek alacsony színvonalúak voltak s csak férfiak részére. Postaszolgálatot próbált meg létrehozni, amely a gyakorlatban 60-80 tevé postásra korlátozódott. További intézkedései még a nemesfémek és rab-szolgák kivételének megtiltása. Hatalmas besúgóhálózatot tartott fenn, általánossá vált a képmutatás. Maga a kalifa 11 000 fős testőrséget tartott fenn.

1888 januárjában Abu Angát Omdermanból 15 000 puskás, 45 000 lándzsás, 800 lovas kíséretében Gallabatba küldötték, ahol győzött az abesszín hadak felett. A győzelmenek nem tud örülni, mert rövidesen 52 éves korában meghalt.

Negumi 1889 januárjában Egyiptom elleni támadást kapott parancsba, ezért sereget szervezett. János király bosszúhadjárat mellett döntött, és 1889 márciusában Gal-

labat ellen vonult. A Jánossal szövetséges csapatok március 9-én támadásba lendültek, ez az éppen készülődő királyi hadakat váratlanul érte. A szedett-vedett királyi sereget a felkelők könnyen szétcincálták, a gyaloghinton csatába érkező király is golyót kapott, amelybe belehalt.

1889 májusában Dongolából indul el az Egyiptom elleni hadsereg Negumi vezetésével. Toszkinál Grenfell tábornok seregével csatát vállalnak, amelynek credményeként 16 000 fő marad holtan, köztük a vezér is.

Az 1889-es év kedvezőtlen volt a mezőgazdaságnak, a gabonaárak fokozatosan emelkedtek, Szudánban éhínség tört ki. Omdermanban döglött állatok bőrét sütik meg, a csontokat összetörik és megfőzik, egy aszszony éhségében megette gyermekét. Abesszín területéről a britek Faschoda megszállására indultak. A felkelők egyetlen szerencséje a néger silluk és dinka törzsek katonáinak önfeláldozó rohama volt, amellyel hatalmas pusztítást vittek végbe a britek soraiban. A megoldást Oszmán Digma jelentette, aki seregeivel bevonult a területre, és kiszorította a briteket a keleti területekről.

Omdermanban az asfar arab törzs felkelt a kalifa ellen, aki a vezetők kivégzésével válasszolt. A katonai akciók központja ekkor Omderman, ahol 30 000 fős hadsereg állomásozik állandóan. A hadsereg rossz felszereltségű és képzetlen, a lovasság egy része középkori páncélokot visel, és vannak olyanok is, akik állítólag keresztes hadjáratok kori kardokat forgatnak.⁵ 1893. november elején Kassala és a Vörös-tenger közti területek az arabok fellázadnak. A kalifa újabb lehetséges támogatókat vesztett. 1893. december elején Kassalát elfoglalják az olasz erők, ezzel szabaddá vált az út Khartum és Omderman felé.

A déli területeken a kormány keresztény ügynököket küldött a birodalomba, akik 1894 novemberétől folyamatosan hódítják el a kalifa mellől a támogatókat (Bahr el Ghazal a legnagyobb érvágás). Már nem volt vallási

hatalom a csaták hátterében, csak világi, amellyel nem lehet összefogni a birodalmat. Megindult a bomlás.

1895 elejére Dongola északi része elvesztett, a nyugati törzsek lázadoztak, a keleti régió angol kézen volt és délen a törzsek uraltak újra a területet. A külső ellenséggel szemben nem voltak jó hadvezérei, fegyverei rosszak, katonáiból hiányzott a személyes hűség, és nem hisznek benne.

Az 1896-os évben a kalifának 11 emírje volt, akik a következő haderőt vezérelték:

34 350 fő néger és fegyveres arab, amelyek a vezetőiknek fogadnak csak szót. 6600 lovas a lovak fele selejtes, a középkori páncélok kivül még hordtak vastag textilpáncélok is. 64 100 törzsi harcos, amelyek levél alakú lándzsával, egyenes kétélű hosszú karddal, keményfából faragott hajtóbuzogánnyal és kerek vízilóbőr pajzzsal voltak felszerelve, ezek egynegyede túl öreg vagy túl fiatal a harchoz. Rendelkezésre állt 40 350 puska, ebből 22 000 volt korszerű Remington, a többi 1-2 csövű gyutacsos a hozzávaló lőszernek a minősége is kifogásolható volt, mert már a lázadók gyártották. 61 elöltöltős ágyúval rendelkeztek, csak 6 korszerű Krupp-löveg állt rendelkezésre az is kevés lőszerrel, birtokoltak még 8 golyószórót (a mitrailleuse mintájú fegyver, egyszerre 37 löszert lő ki). 1896. szeptemberében elesett Dongola, majd 1897-ben Berber is. A kormányhatalmak fokozatos térdnyerésének már nem lehetett gátat szabni. 1898. április 8-án az Atraba folyó mellett a Kitchener vezette kormányerők 24 000 fős serege (reguláris katonaság) 44 tábori ágyúval és 20 Maxim géppuskával felszerelve győzelmet aratott a kalifa 50 000 fős serege felett. A források szerint ez inkább volt mészárlás, mint csata, a fanatikusok egymás után intézték öngyilkos rohamaikat a gyorstüzelő ágyúk és a géppuskák ellen, de hiába. A kalifa itt elvesztette az utolsó ütőképes seregtestét. Kénytelen volt hű vezéreivel elvonulni, majd Omderman

augusztusi celeste után a vadonba menekülni. A kormány hajtóvadászatot indított ellene, és a hátramaradt kis csapatokat fokozatosan felőrölte. Végül 1899 novemberében a kalifát is utolérte egy brit osztag, és végzett vele. Emírjei közül egyedül Oszmán Digma maradt életben. Ezzel ért véget egy birodalom élete, amely vallási alapon fogant, és az elvilágiasodás okozta vesztét.

Felhasznált irodalom

- SLATIN RUDOLF: *Tűzzel-vassal a Szudánban*. Budapest, 1896.
 GOLDZIHÉRNÉ IGNÁC: *Az arabok és az iszlám*. Budapest, 1995.
 STEPHEN BULL: *Évszázadok fegyverei*.

DAVID HARDING (főszerk.): *Fegyvertípusok enciklopédiája*. Budapest, 1995.

Révai Nagy Lexikon. VIII., XIII. kötet. Budapest, 1915.

Britannica Hungarica. VII., XII. kötet. Budapest, 1994.

Pallas Nagy Lexikon. VIII., XII., XVIII. kötet. Budapest, 1896.

Jegyzetek

- ¹ *Budapesti szemle*, 1896. 289. sz., Goldziher Ignác írta.
- ² Charles George Gordon brit vezérőrnagy, tudós, hittérítő, harcolt a krími és az arab–kínai háborúban.
- ³ Slatin 167.
- ⁴ Slatin 363.
- ⁵ *Fegyvertípusok enciklopédiája*.

A Belvedere Meridionale Alapítvány hírei

Az alapítvány a legutolsó lapszám megjelenése (2001. augusztus) óta vendégül látta Szegeden MICHNAY GYULÁT, a recski kényszermunkatáborból egyedülálló körülmények között megszökött egykori rabot, az alapítvány által 2001 nyarán megjelentetett *Mint Mohamed koporsója* című könyv szerzőjét. A Sík Sándor könyvesboltban tartott nagysikerű könyvbemutatón Gyula bácsival lapunk főszerkesztője, KISS GÁBOR FERENC beszélgetett. Előkészítés alatt álló kötetekről is tájékoztatta az alapítvány kuratóriumát Kiss Gábor Ferenc főszerkesztő. A karácsonyi könyvvásárig tervezett kiadások PUSZTAI JÁNOSNAK a szegedi repülés történetét és ENGI JÓZSEFNEK a közúti személyszállítás történetét feldolgozó könyveit érintik. Az alapítvány októberben és novemberben hirdetett szakpályázatának nyertesei: Joó Anna, Barát Éva, Bíró Péter, Bíró Zsuzsanna, Esztergályos Viktor, Deli Mónika, Feleky Andrea, Gáspár Katalin, Gellén Márta, Gyarmati Gyöngyi, Kabai Gergely, Kádár Ildikó, Király Erzsébet, Megyer László, Mohai Zsuzsanna, Nagy Judit, Nagy Terézia, Rózsa Beatrix, Salk Miklós, Tarnai István, Varga Erna, Lőrinczi János, Feleky Gábor, Lencsés Gyula, Rácz Attila, Szivovicsné Dupka Ibolya, Takács Sándorné, Mázik Adrienn, Kanó Edina, Kamocsa Edit, Krem Anita, Baranyi Klára, Szűcs Norbert, Párnás Szilvia, Gönczö Viktor, Gáspár Katalin, Erdész Terézia, Héjjas Barbara Amanda, Bencsó Blanka, Kiss Géza, Kiss Anita, Mészáros Csaba, Babos László, Tóth Anna, Szűcs Veronika. Az Alapítvány ez év novemberében ismét megrendezte a Belvedere Kupát, melynek főszerzői tisztségére Mészáros Csaba kapott felkérést. Megújult az Alapítvány honlapja (www.belvedere.meridionale.hu). A honlapot Dajka Ádám gondozza. Előkészítés alatt áll egy nagy ifjúságkutatói projekt az Oktatási Minisztérium támogatásával és az OKI Ifjúságkutató Csoport szakmai háttérével.

Kiadónk együttműködésével jelent meg Kubinszky Mihály fotóalbuma a MÁV 424-es gőzmozdonyáról. A kötetnek számos szegedi vonatkozását ajánljuk olvasóink figyelmébe.